

Millas'tan yapılamayan Türkçe seminerler konusunda yazı

Herkül Millas'ın Azınlıkça ve Agos için yazdığı "Lozan bakiyesi" başlıklı makalesidir

Lozan Antlaşması 1923'de iki ülke arasında barışı ve son kesinleşmiş sınırları sağladı. Sonrasında Türkiye ve Yunanistan halkları artık kendi kaderlerinin sorumluluğunu üstlenmiş oldu. Resmi söylem bu. Ama aklımıza pek getirmek istemediğimiz başka bir şeyler de oldu Lozan ile: nüfus mübadelesinin uygulanması ve azınlıklar sorununun ortaya çıkması gibi. Bu iki olay travmalara neden oldu. Sözlükler "travma" için "canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemli ve etkili yaralanma belirtileri bırakan yaşantı" açıklamasını getirirler.

Mübadele bugün uygulansaydı soykırımdan söz edecektik. İnsanların toplu olarak zorla evlerinden ve yurtlarından sürülmesi günümüzde insanlık suçu sayılmakta. O yıllarda ulus-devlet kuranların sıradan bir uygulaması sayılmıştı. Özellikle bu işler uyum içinde karşılıklı yapıldığından taraflar bu konuda seslerini yükseltmeyi uygun bulmuyorlar. Tabii aynı pratikleri tek taraflı uygulandığında yönetimler olayı bir türlü unutmuyor. Örneğin Türkiye Balkan savaşları sırasında Balkanlardan kovalanan Müslümanları, Yunanistan ise 1964'de İstanbul'dan sürülen Rumları unutmuyor.

Ama mübadiller ve muhacirler yaralarını sardılar, travmalarını bir şekilde aştılar, evlerini, acı günlerini ve ölümlerini unutmadıysa da yeni bir hayat kurma yolunda önemli adımlar attılar. Nereden biliyorsun diye sorarsanız, kurdukları derneklere, oluşturdukları cemaatlere, yaptıkları gezilere, kutlamalarına, yayınlarına, etkinliklerine bakın diyeceğim. Geçmişlerini ve

kökenlerini unutmadan bu trajik olayı aştılar bir biçimde. Lozan Mübadilleri Derneği'ni gözümün önüne getirdiğimde, üçüncü kuşak olarak, bu zengin geçmişin keyfini de çıkarıyorlar diyessin geliyor.

Ne yazık ki azınlıklarla durumu farklı. İki cami arasında kalmış beynamaz gibidirler. Ne yurttaş olarak yaşadıkları ülkede yurttaştırlar ne de "anavatan" onlara normal insanca bir yaşamı sağlayabiliyor. Ortamlarındaki çoğunluk onlara hoş davranmıyor, güvenmiyor ve dolayısıyla çeşitli biçimde onları rahatsız ediyor. "Rahatsız ediyor" en hafif terimdir; kimi zaman hayatlarını zehir ediyor, eziyor, bezdiriyor, utandırıyor ve azar azar kaçirtıyor. "Anavatan" dedikleri, onları ya yük ya da kullanılacak fırsat olarak görüyor. İçinde yaşadıkları vatan onları "anavatan" yüzünden dışlıyor. Onlar da dışlandıkları için çevrelerinden yabancılaşıyorlar. Acı bir kısır döngü.

Geçenlerde Batı Trakya'da azınlığın bir etkinliği – Türkçe eğitimi konusunda programlanmış olan seminerler – yapılamadı; "ertelendi" dediler. İşte kısır döngünün küçük bir örneği. Önemssiz gibi ama insanın içini bulandıran bir gelişme. Güvensizliği, yabancılaşmayı, kırgınlığı yeniden üreten küçük bir olay. Bir süre sonra unutulacak ve tarihin kaydetmeyeceği bir olaydır bu. Ama Lozan azınlıklarının hayatı tam da bu tür küçük olaylarla belirlenmiş. Bazen özel bir yasa, bazen açık bir ayrımcılık hadisesi, bazen kem bir söz, bir ima, bir yanlış sıfat... Her bir dışlamanın her zaman bir gerekçesi oluyor. Bu bahaneler de azınlık üyesinde "benimle alay ediyorlar", "beni aptal yerine koyuyorlar" duygusunu yaratıyor. Azınlık derken - tek yanlı ve yanlış anlaşılmasın - buna İstanbul Rumlarını (ve daha birçoklarını) da dahil ediyorum.

Neden mübadiller daha rahat ve azınlıklar sürekli tedirgin? Bu konuda ne yapılabilir? Bu durumun sorumlusu kim? Kuşkusuz sorumluluk en başta çağdaş bir devlet ve sağlıklı bir devlet-yurttaş ilişkisi kuramayan yöneticilerindir. Beğenmedikleri durumlar varsa bunları kısmen kendilerinin yarattıklarını anlamamaları yazık. Aslında yaptıkları hem yazık, hem ayıp, hem de suçtur. Anayasa ve yasalar bütün yurttaşları eşit sayar. Yurttaşına güvenmemek ve onu yabancı saymak ve yabancılaştırmak hak değil, insan hakları ihlalidir. Bazı insanları, çoğunluktan farklı bir dine, dil ve etnik gruba aittir diye, mübadelede gitmesi gerekirken bir kaza sonucu ülkede kalmış yabancı olarak algılamak kötü gidişin ilk adımıdır. Gerisi bu algının sonuçlarıdır.

Azınlıkların sorumluluğu ise kendilerini bir vesayet sisteminin dışında görememeleridir. Kendilerine güveneceklerine hep bir gücün himayesini aramışlardır. Kendi devletlerine sitemlerde bulunurken "anavatan" dedikleri yana yaslanma gereğini duymuşlardır. Kuşkusuz buna zorlanmışlardır. Ama sonuçta kısır döngünün bir halkasına dönüşmüşlerdir. Azınlıkların sivil kuruluşları bile memurlardan oluşan resmi kuruluşlar gibidir. Bağimsız iradeleri yok olmuştur. Bu durum da sağlıklı bir yurttaş-devlet ilişkisinin yeşermesine olanak vermemektedir.

Bu kısır döngü, yani sürekli yenilenen güvensizlik, iki farklı inisiyatifle aşılabılır: Bir yandan devlet kendi yurttaşına güvenmekle, öte yanda azınlıkların ülkelerine ve çevrelerine entegre olmasıyla. "Hangisi önce olacak?" gibi bir soru yanıştır; böyle bir soru çözüme hazır olmayanların sorusudur. Travmayı ve çarpık ilişkileri aşmaya hazır olanlar, bu tür yanıtı olmayan soruları öne sürmezler, gerekeni yaparlar. Kuşku yok ki "güven" riskler içerir. Bundan dolayı güvensiz olanlar, yönetici iseler otoriter olurlar, sıradan vatandaş iseler tebaa olurlar. Halkına güvenmeyenler demokrat olamazlar, devletlerine güvenmeyenler yurttaş olmazlar. Lozan bakiyesi azınlıklar olayına bu geniş perspektiften bakarsak, ilerleyememiş bir modernleşmenin iki ayağını görürüz: gelişememiş devletler ve yüzyılımıza ayak uyduramamış insan toplulukları. Belki de daha zamana ihtiyacımız var!